Vol 4 Issue 11 Aug 2015

ISSN No : 2249-894X

Monthly Multidisciplinary Research Journal

Review Of Research Journal

Chief Editors

Ashok Yakkaldevi
A R Burla College, India

Flávio de São Pedro Filho
Federal University of Rondonia, Brazil

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Kamani Perera
Regional Centre For Strategic Studies, Sri Lanka

Welcome to Review Of Research

RNI MAHMUL/2011/38595 **ISSN No.2249-894X**

Review Of Research Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial Board readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Advisory Board

Flávio de São Pedro Filho
Federal University of Rondonia, Brazil

Kamani Perera
Regional Centre For Strategic Studies, Sri Lanka

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Fabricio Moraes de AlmeidaFederal
University of Rondonia, Brazil

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Xiaohua Yang
University of San Francisco, San Francisco

Karina Xavier
Massachusetts Institute of Technology (MIT), USA

May Hongmei Gao
Kennesaw State University, USA

Marc Fetscherin
Rollins College, USA

Liu Chen
Beijing Foreign Studies University, China

Mabel Miao
Center for China and Globalization, China

Ruth Wolf
University Walla, Israel

Jie Hao
University of Sydney, Australia

Pei-Shan Kao Andrea
University of Essex, United Kingdom

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Ilie Pintea
Spiru Haret University, Romania

Mahdi Moharrampour
Islamic Azad University buinzahra Branch, Qazvin, Iran

Titus Pop
PhD, Partium Christian University, Oradea,
Romania

J. K. VIJAYAKUMAR
King Abdullah University of Science & Technology,Saudi Arabia.

George - Calin SERITAN
Postdoctoral Researcher
Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences
Al. I. Cuza University, Iasi

REZA KAFIPOUR
Shiraz University of Medical Sciences
Shiraz, Iran

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur

Nimita Khanna
Director, Isara Institute of Management, New Delhi

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji University, Kolhapur

P. Malyadri
Government Degree College, Tandur, A.P.

S. D. Sindkhedkar
PSGVP Mandal's Arts, Science and Commerce College, Shahada [M.S.]

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

C. D. Balaji
Panimalar Engineering College, Chennai

Bhavana vivek patole
PhD, Elphinstone college mumbai-32

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary, Play India Play (Trust),Meerut (U.P.)

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai

Sonal Singh
Vikram University, Ujjain

Jayashree Patil-Dake
MBA Department of Badruka College Commerce and Arts Post Graduate Centre (BCCAPGC),Kachiguda, Hyderabad

Maj. Dr. S. Bakhtiar Choudhary
Director,Hyderabad AP India.

AR. SARAVANAKUMARALAGAPPA
UNIVERSITY, KARAIKUDI,TN

V.MAHALAKSHMI
Dean, Panimalar Engineering College

S.KANNAN
Ph.D , Annamalai University

Kanwar Dinesh Singh
Dept.English, Government Postgraduate College , solan

More.........

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.ror.isrj.org

Review Of Research
ISSN 2249-894X

Impact Factor : 3.1402(UIF)
Volume - 4 | Issue - 11 | Aug - 2015

वारकरी संप्रदायातील संत नामदेवांचे योगदान

अनिल गर्जे
मराठी विभाग प्रमुख , गांधी महाविदयालय कडा, ता. आष्टी जि. बीड .

प्रास्ताविक ः
संत नामदेव हे वारकरी, पंथातील एक प्रमुख संत होते. मराठी सारस्वतात अभंगवृत्ताची मौलिक देणगी देणा—या संत नामदेवांचे कार्य अलौकिक पातळीवरचे आहे. संत 'शिरोमणी', भक्तश्रेष्ठ संत नामदेवांचा जन्म शके 1192 मध्ये झाला. ते निःस्सीम विठ्ठलभक्त होते. मूळ गाव नरसीबामणी होते. पुढे पंढरपूर येथे विठ्ठलाची सेवा केली. 'नाचू कीर्तनाच्या रंगी। ज्ञानदीप लावू जगी ।।''[1] हा वसा घेऊन आपले संपूर्ण जीवन सामाजिक कार्यासाठी वेचणारे, भारतभर भ्रमंती करुन वारकरी संदायाला अजरामर करणारे संत नामदेव द्रष्टे, अद्वितीय संत ठरले. त्यांचे कार्य ऐतिहासिक होते. ''सामाजिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, राजकीय, भौगोलिक, भाषिक या कोणत्याच सीमा त्यांचे कार्य रोखू शकल्या नाहीत. यांचे सीमोल्लंघन करुन त्यांनी आपले ऐतिहासिक कार्याला सुरुवात केली. नानाविध जाती, पाती, धर्म, पंथ, संप्रदायांच्या भित्ती त्यांचे कार्याच्यामध्ये येऊ शकल्या नाहीत. उलटपक्षी विविध धर्म, संप्रदाय यांना जोडण्याचे महत्त्वपूर्ण ऐतिहासिक कार्य संत नामदेवांनी केले. त्यांच्या कार्याला ऐतिहासिक दृष्टया एक आगळे वेगळे महत्त्व प्राप्त झालेले आहे.

संत नामदेवांचे कार्य :

संत ज्ञानेश्वर व संत नामदेव यांनी एकाच काळात वारकरी संप्रदायाची ध्वजा फडकावित ठेवली. वाङमय संपदा, विचार प्रणाली, सदाचार या बाबतीत वारकरी संप्रदायाने जी अपूर्व देणगी या महाराष्ट्रास दिली तिच्यामागे संत नामदेवांचा महत्वाचा वाटा आहे. भागवत धर्माचे प्रसारक व संवर्धक म्हणून संत नामदेवांची कामगिरी लोकोत्तर स्वरूपाची आहे. संत नामदेव कीर्तनाचे प्रवर्तक होते. त्यांच्या अभंगवाणीत भक्तीची स्निग्धता व उत्कटता ओतप्रोत भरून राहिलेली आहे. सहज सुलभभाषा आणि भक्तीभावनेच्या अनेकानेक छटा हे त्यांच्या अभंगवाणीचे विशेष आहेत. 'आदि' , 'तीर्थावळी', आणि 'समाधी', पर अभंगातून त्यांनी संत ज्ञानेश्वरांचे वर्णन करून संत ज्ञानेश्वराचे आद्य चरित्रकार म्हणून मान मिळविला आहे.

आम्हा सापडले वर्म।
करू भागवत धर्म।।[2]

ही आपली प्रतिज्ञा त्यांनी अभंग रचनेच्या आधारे पूर्ण केली आहे. अभंगाबरोबरच त्यांनी 'दशावतार', 'नत्रोद्धार', 'भीष्मप्रतिज्ञा' अशी आख्यान कविताही लिहिली आहे. अभंगकाव्य हे पारमार्थिक 'महाकाव्याचा उत्कृष्ट नमुना' आहे. भूपाळया व आरत्या ही त्यांची 'भक्तिगीते'च आहेत. अशा रितीने भिन्न रूचीच्या लोकांचे समाधान करू शकणारी कविता संत नामदेवांनी लिहिली. डॉ. वसंत बोरगावकर म्हणतात, ''संत नामदेवांनी ज्ञानेश्वर चरित्र आणि अन्य संतांची चरित्र अभंगाच्या माध्यमात लिहून एका नवीन परंपरेचा प्रारंभ केला. त्याचे स्वरूप, प्रेरणा, प्रयोजन, उद्दिष्ट व प्रक्रिया या महानुभवीय चरित्रात्मक लेखनाहून वेगळया आहेत. संत नामदेवांच्या चरित्रात्मक लेखनाची प्रेरणा भक्ती हीच आहे. ते जातिवंत कीर्तनकार आहेत. वर्ण्य वस्तूशी तन्मय होऊन त्यांचे वर्णन करणे ही त्यांच्या मनाची जातक वृत्ती आहे.''[3]

सुमारे अडीच हजार अभंग मराठी भाषेत लिहून हिंदीत 234 पदे प्रसिद्ध आहेत. संत नामदेवांचे कार्य हे महाराष्ट्रापुरतेच स्मित न राहता गुजरात, माळवा, संयुक्तप्रांत, राजपुताना नर्मदेच्या उत्तरेकडे थेट आजच्या पंजाबापर्यंत संत नामदेवांनी भक्तीमार्गाचा प्रचार व प्रसार करून समाजप्रबोधन करण्याचे मोठे ऐतिहासिक कार्य केले. वारकरी संप्रदाय, त्याचे कार्य इतर प्रांतात प्रचार आणि प्रसार करण्याचे ऐतिहासिक कार्य संत नामदेवाने केले. आज पंजाबातील 'घुमान' येथे मराठी साहित्य संमेलन साजरे होत आहे ही त्यांच्या ऐतिहासिक कार्याची ओळख आहे. 'घुमान' ही त्यांची कर्मभूमी होती. अनेक हिंदी पदे लिहून त्यांनी लोकांना भक्तिचा मार्ग दाखविला. 'ग्रंथसाहिब' हा शिखांचा पवित्र धर्मग्रंथ आहे. या ग्रंथामध्ये संत नामदेवाबाबा की गुरूवाणी नावाने त्यांचे हिंदी पदे समाविष्ट आहेत.

संत नामदेवांचे धर्म जागृतीचे कार्य 14व्या शतकाच्या पूर्वार्धात झालेले आहे. महाराष्ट्रात त्या काळी परकीयांच्या स्वा–या मोठ्या प्रमाणात होत होत्या. सात वाहन ते यादव युग संपून एक नवे युग महाराष्ट्रात सुरु झाले होते. हे नवे युग स्वधर्माला पोषक नव्हते. अशा काळात संत नामदेवांनी महाराष्ट्रात भागवतधर्म तेवत ठेवला हे ऐतिहासिक महत्वाचे कार्य आहे. या संदर्भात डॉ. तुळपुळे म्हणतात, ''अत्यंत प्रतिकूल परिस्थितीमध्ये संत नामदेवांनी उत्तरेकडे जाऊन पन्नास वर्षांपर्यंत भागवत धर्माच्या प्रसाराचे कार्य अखंड चालू ठेवले हे महाराष्ट्रालाही अभिमानाचे आहे''[4]

संत नामदेव हे एक सोज्जळ, निर्मळ व्यक्तिमत्व जनसामान्यांच्या उत्थानाची अत्यंतिक तळमळ त्यांच्या रोमारोमात ठासून भरलेली होती. कीर्तनातून समाज प्रबोधनाचे महत्वपूर्ण ऐतिहासिक कार्य त्यांनी केले. या कार्यातून त्यांनी एक नवी उर्मी मिळत असे. या उर्मितूनच ते फिरत फिरत पंजाबमधील घुमानपर्यंत पोहचले. पंजाबमध्ये सुमारे वीस वर्ष राहून आपल्या तत्त्वविचाराचा प्रचार आणि प्रसार केला.

पंजाब प्रांतातील त्यांचे धर्मस्थापनेचे कार्य मोठे ऐतिहासिक कार्य आहे. या संदर्भात वि.भि.कोलते म्हणतात, ''उत्तर हिंदुस्थानात जाऊन भक्तिसंप्रदायाचा प्रचार करण्याचे त्यांचे हे धार्मिक कार्य पाहिले म्हणजे त्यांच्या विशाल अंतःकरणाची, विस्तृत कर्तव्य क्षेत्राची आणि व्यापक कृतिशीलतेची यथार्थ कल्पना येते.''5 संत नामदेवांचे श्रेष्ठत्व हे संत मेळयामध्ये केवळ वयाने मोठे होते यामध्ये नसून त्यांनी केलेल्या सामाजिक, धार्मिक, सांस्कृतिक कार्यात दडलेले आहे. संत नामदेवांनी सामाजिक समता, सर्वसामान्यांना भक्तिचा सोपा मार्ग, संस्कृती रक्षण, धर्मसंस्कृतीचे आदान–प्रदान, आद्यचरित्रकार इ. कार्य इतर संतांना प्रेरणादायी ठरले. जात, पंथ, धर्म, भाषा, प्रांत यांच्या सीमारेषा ओलांडून नामदेवांची अभंगवाणी विश्वात्मक पातळीवर ऐक्य निर्माण करणारी आहे. माणसा–माणसांना जोडणारी त्यांच्या वाणीने एक मोठे ऐतिहासिक पर्व निर्माण करून ठेवले. 'ज्ञानदीप जगी लावू' अशी भूमिका घेऊन महाराष्ट्र ते पंजाबपर्यंत भ्रमंती करून संत नामदेवांनी धर्मजागृती नि समाजजागृती करून राष्ट्रीय ऐक्य निर्माण केले. कर्मकांडास विरोध करून नाममहात्म्य सांगितले. ईश्वर एकच असून तो चराचरात भरलेला आहे. पाण्यापेक्षा तरंग, फेस, बुडबुडे वेगळे असू शकत नाहीत. त्याप्रमाणे सर्व विश्व प्रपंच एकाच ईश्वराची लीला आहेत, अशी व्यापक परमार्थदृष्टी देणा–या संत नामदेवांचे कार्य अलौकिक पातळीवरचे होते हे इतिहासाला मान्य करावेच लागते.

संदर्भग्रंथ सूची :

1.अ. ना. देशपांडे, प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, पृ. 90
2.तत्रैव पृ. 90
3.रेळेकर इनामदार(संपा) श्री नामदेव दर्शन, पृ. 602
4.डॉ. दादा गोरे (संपा), अभंगवाणी, कैलास पब्लिकेशन, औरंगपुरा, औरंगाबाद प्रथम आवृत्ती, 1998
5.वसंत शेकडे, प्राचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, नवनरेंद्र प्रकाशन, अहमदनगर
6.गं. बा. सरदार, संत वाङ्मयाची सामाजिक फलश्रुती
7.बहिरट / भालेराव, वारकरी संप्रदायाचा उदय व विकास
8.नरेंद्र मारवाडे, मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास, कैलाश पब्लिकेशन, औरंगाबाद, प्रथम आवृत्ती, 2009

Publish Research Article
International Level Multidisciplinary Research Journal For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper,Summary of Research Project,Theses,Books and Books Review for publication,you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed,India

- Directory Of Research Journal Indexing
- International Scientific Journal Consortium Scientific
- OPEN J-GATE

Associated and Indexed,USA

- DOAJ
- EBSCO
- Crossref DOI
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Databse
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database

Review Of Research Journal
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005,Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.ror.isrj.org